

УДК 821.161.2 (7 3)'06.09:821.161.2'05-1/9.09Пчілка

Данилюк-Терещук Тетяна

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української літератури,
Східноєвропейський національний університет
ім. Лесі Українки

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ РЕФЛЕКСІЇ ЛЮБОВІ ДРАЖЕВСЬКОЇ: ОЛЕНА ПЧІЛКА

У статті йдеться про Любов Дражевську (1910 – 2006) та її культурологічні проекти, пов'язані з історією родини Косачів. Першим серед них був нарис про Олену Пчілку. З'ясовано, що його сюжетна оповідь про розмаїтий простір родинного та громадського життя письменниці, увиразнена спогадами і коментарями І. Косач-Борисової та ін. Відзначається, що праці (нарис, інтерв'ю, репортажі, мемуаристика) Л. Дражевської не втратили своєї інформативності й донині.

Ключові слова: нарис, родина, біографія, спогади, мемуаристика, портрет, еміграція, діаспора.

Danyliuk-Tereshcuk T. LYUBOV DRAZHEVSKA'S CULTUROLOGICAL REFLECTIONS: OLENA PCHYLKA.

The article covers a short biography of Lyubov Drazhevaska (1910 – 2006) and her culturological projects that deal with the historical background of the Kosach family. Among the first ones was the sketch about Olena Pchylka. It has been verified that its storyline about the multifaceted areas of the writer's family and public life contains the memoirs and commentaries by I. Kosach-Borysova and others. It is also mentioned that the works of Drazhevaska (sketches, interviews, reports, memoirs) remain informative nowadays.

Key words: sketch, family, biography, memoirs, portrait, immigration, diaspora.

Любов Артемівна Дражевська (12 вересня 1910 р., Харків – 29 квітня 2006 р., Нью-Йорк) – геолог, журналіст, постійний співробітник Української Вільної Академії Наук у США (від заснування у 1950-х до 1990-х рр. – пресовий референт, асистент

редактора англomовних «Анналів», член управи УВАН), куратор Патерсонського музею в Нью-Джерсі (США), активний учасник громадського життя української діаспори в США [2; 4].

Її життєва доля – частина української історії, тих «недостріляних» колишніх політв'язнів, членів родин розстріляних та людей, які хоч не побували в радянських тюрмах, та зазнали переслідувань, бо були дуже діяльними на полі громадської та культурної праці» [12, с. 29]. Про себе ж Л. Дражевська скромно казала: «А я тільки свідок» [12, с. 29], хоча насправді й сама належала до категорії «недостріляних». Як доньку «ворожого елемента» [14] її виключили з літературного відділу Харківського інституту народної освіти у 1929 р., а вдруге, у 1935 р. з геологічного факультету Харківського педінституту профосвіти, як дружину Ю. Лавріненка – «буржуазного націоналіста та фашиста» [10, с. 4].

Емігрантська «сага» Л. Дражевської почалася 1943 р.: кінець Другої світової війни застав її в Німеччині у таборі Ді-Пі *Mainz-Kastel*, перші повоєнні роки жила у Франкфурті, де працювала перекладачем з англійської мови у Центральному Представництві Української Еміграції. Від 1949 р. мешкала у США (у її спогадах є точна дата – «30 серпня 1949 р. я прибула до Нью-Йорка» [11, с. 94]).

У тих життєвих перипетіях, зізнавалася Л. Дражевська, їй щастило на людей добрих, талановитих, інтелігентних. Вигнані «з дому», вони шукали прихистку на чужині, як найбільші святощі берегли пам'ять про минуле й пережите. Про своє тогочасне коло спілкування Л. Дражевська оповідає у спогаді «Перші кроки “недостріляних” українців у повоєнній Америці (Очима свідка)», де є й така ремарка: «“Киевской стариной жартома звали групу немолодих жінок, які зналися в юні роки. На початку століття були пов'язані з українським рухом. В Америці трималися громади, бували на зборах та концертах, часом читали доповіді, писали статті. Це були: Ізидора Петрівна Косач-Борисова, сестра Лесі Українки, в 30-х роках була в таборі на далекій Півночі; Ольга Володимирівна Чехівська, дружина замордованого політичного й церковного діяча Володимира Чехівського; Марія Демидівна Симиренко, дружина видатного вченого, селекціонера плодovих культур Володимира

Симиренко, що помер в ув'язненні; Марія Павлівна Юркевич, дружина відомого соціал-демократа Льва Юркевича, який помер у роки революції. Можна було заслухатися їхніх розповідей – про Франка, Винниченка, Нечуя-Левицького. На жаль, тільки Ізидора Петрівна надрукувала спогади про те, як пиляла ліс»[11, с. 94].

Можливо, саме їхні «історії з історії» спонукали Л. Дражевську згадати мрію своєї юності і зреалізуватися у журналістиці, більше того, стати, за словами Ю. Шевельова, «многолітнім літописцем УВАН».

Та з-поміж усього охопленого публікаціями, репортажами, інтерв'ю та радіопередачами Л. Дражевської, була у неї особливо улюблена тема – історія родини Драгоманових-Косачів, яку вона почула і, головне, зафіксувала від наймолодшої сестри Лесі Українки: «Доля подарувала мені зустріч з Ізидорою Петрівною в повоєнній Німеччині, і від цієї зустрічі почалося довголітнє приятелювання. Я не раз мандрувала на крилах її спогадів» [8, с. 8].

Дебютом цього дружнього тандему й стала праця «Олена Пчілка – зірка українського відродження», видана у Німеччині 1950 р. Об'єднанням Українських Жінок на еміграції (ОУЖ) у серії «Визначні жінки України» [5, с. 5 – 33]. Фактично, це перший мемуарно-біографічний нарис про О. П. Драгоманову-Косач, написаний Л. Дражевською на основі різних документальних матеріалів. Історичну ретроспективу роду, що «завжди й скрізь ішов у першій лаві» (за Лесею Українкою), розгортає вступний пасаж, який вповні можна вважати коментарем до родинної іконографії[21], де на фото О. П. Косач з онукою Олесею Борисовою: «“Ходять у рай” Олеся й бабуня. Олесі – 7, бабуні – 70. Поволі йде бабуня, ноги старі вже. Очі молоді, сірі. Бабуня сидить, дивиться на широку Дністрову долину...Потім бере бабуня Олесю за ручку, ідуть по хатах. Бабуня перемальовує малюнки в селянських хатах; багаті подільські орнаменти на печах, коло вікон. Дома сидить бабуня за письмовим столом, читає, перемальовує орнаменти. Тихий захід довгого трудового життя. Сиве волосся, гострі очі. Олеся грається тихенько коло бабуні» [5, с. 5].

Такий розгорнутий портрет не лише означає духовно-інтелектуальний потенціал життя Олени Пчілки, але й візуалізує

її образ, деталі якого стають особливими маркерами спогадового дискурсу сучасників. Ті, кому пощастило знати О. П. Косач у різні періоди життя, дивовижно суголосні в увазі до її очей і погляду. Наприклад, С. Русова зауважувала: «Коли згадуєш Ольгу Петрівну, то все стає в уяві гарна постать з прекрасними очима, тісно затисненими устами й виразом твердої непохитної волі та ясного розуму. Розум і воля справді виявились в усій її діяльності, кермували усім її особистим і громадянським життям: вона не знала компромісу, мала певні переконання і велику мужність, щоб ясно й рішуче їх висловлювати» [20, с. 50]; К. Студинський запам'ятав її такою: «Олена Пчілка зробила на нас сильне враження своїм зверхнім виглядом, а ще більш своєю надзвичайною інтелігенцією. Перед нами стояла дуже поважна жінка в силі віку, повна життя та енергії. Дуже симпатичне обличчя, без найменшої зморшки, чорні палкі очі, та чорне, наче в ворона, волосся свідчили про її колишню вроду. Ніхто не сказав би, що вона саме тоді почала шістдесят третій рік життя» [23, с. 791]; Ю. Сірий згадуючи про свої київські зустрічі з Ольгою Петрівною констатував, що «розмовляти з нею було дуже цікаво. Великий життєвий досвід, широке знання, як нашої, так і чужої літератури, загальна освіченість, а, головне, глибока переконаність у тому, що боронить, захоплювали слухача. Під час розмови її лице, похиле віком, здавалося молодим, а темно-сині зі сталевим полиском очі світилися ясным промінням» [24, с. 89]. Пчілчин онук – Юрій Косач у першій строфі поетичної посвяти «Пам'яті Олени Пчілки» акцентував: «Суворі очі. Чорна сукня. / Друкарня. Мітинг. "Рідний край". / Як пам'ятаю днів цих гук я, / Сімнадцятого перший май!» [16, с. 16].

Така увага мемуаристів до очей / погляду О. П. Косач не лише суб'єктивне переживання / враження від зустрічі з нею, але й акт невербального спілкування. Недаремно дослідники документалістики наголошують на винятковому значенні погляду, що, за спостереженням Жана Старобінського, «несе в собі все те, що здатне виразити інші жести, лише він іде далі, проникає глибше, зачіпає живіше – він бентежить душу» [22, с. 206].

Л. Дражевська не була особисто знайома з Оленою Пчілкою, тому цілком очевидно, що цю портретну характеристику

увиразила І. Косач-Борисова, або ж хтось із когорти «київської старовини». Для авторки нарису конкретика портрета стає фоном для розгортання біографії Олени Пчілки: «...Захід життя. На портреті, намальованому за три роки до смерти малярем Красицьким, сидить у кріслі стара жінка з гострим поглядом, правильними рисами обличчя. На портретах молодих років – вродлива молодиця в українському вбранні, або вишукана пані з льоконами у старовинній мережаній сукні. Жила 81 рік. Працювала все життя: виховувала дітей і онуків, писала і перекладала, редагувала, збирала українські етнографічні матеріали і опрацювала науково. Була яскравим носієм українського відродження і живою людиною...Змолоду й до старости була ідейно-принципова, рішуча, активна, працюювита» [5, с. 6].

Авторка прагне бути максимально точною, як у представленні життєвих подій, так і в огляді всього зробленого О. П. Косач. Звідси чітка структура і назви розділів нарису: 1) «Перші роки життя»; 2) «Шкільні роки»; 3) «Етнографічні захоплення»; 4) «Діти Олени Пчілки»; 5) «Батьківщина “Лісової пісні”»; 6) «Громадська діячка»; 7) «Зелений Гай»; 8) «Редакторка»; 9) «Після революції»; 10) «Останні роки».

Якщо перші чотири частини здебільшого зорієнтовані на «Автобіографію» Олени Пчілки [18], то наступні написані під очевидним впливом усних оповідей І. Косач-Борисової та містять чимало до того невідомих і неопублікованих фрагментів спогадів про Олену Пчілку і родину Косачів. Наприклад, частину «Діти Олени Пчілки» завершує інформація про нащадків роду: «Тепер, в 1949 році, через 100 років після народження Ольги Петрівни, живе 15 нащадків її, розкиданих у Німеччині, Чехії, Італії, Росії, Канаді, з них 7 правнуків – найменшим Ганнусі й Робертові по 1 рокові. Носієм сімейного літературного таланту є тепер письменник Юрій Косач – онук Олени Пчілки» [5, с. 16].

А от розділи «Батьківщина “Лісової пісні”», «Зелений Гай», «Після революції», «Останні роки» можна вважати прологом до спогадів І. Косач-Борисової, публікація яких розпочнеться в українській діаспорній періодиці на початку 1950-х рр. і продовжиться у 2000-х рр. [8; 17].

З усних оповідей наймолодшої доньки Олени Пчілки, вперше у записах Л. Дражевської, постає топонім Колодяжного з його справжнім поліським колоритом: «Ліс підходить до садиби Косачів – густим гаєм з берез, дубів, клену, залазить у межі садиби. Ольга Петрівна любить землю, сама садить дерева, квіти, ягоди. Діти – перші помічники. Михась все вигадує якісь витівки у розміщенні дерев, Ольга відає квітниками. Посадили півоній, лілій, буйно розрісся бузок, жасмин, улаштували альтанки і обсадили їх в'юнкими квітами: все рясно росте на вогкій Волині» [5, с. 17].

Устрій полтавського родинного осідку поблизу Гадяча відкривається у розділі «Зелений Гай»: «За дві версти від міста, просто в лісі на високому березі Псла в 1899 році вивели двоповерховий будинок за власним проектом Ольги Петрівни – з українськими візерунками на вікнах і бальконах. Назвали «Зеленим Гаєм» і жаліли дерева рубати: лапасте гілля лізло у вікна, утворювало зелено-прозорі візерунчасті рамки, а в зелені просвіти видно було Псьол, сіножаті, широкі простори» [5, с. 23].

Обидві Косачівські садиби гостинно відчиняли двері рідним і друзям: у Колодяжному бували Ольга та Іван Франки, письменник і «сумлінний лікар, делікатна людина» Модест Левицький та ін., а Пчілчин дім у «Зеленому Гаю» відвідали І. Труш, О. Кобилянська, тут було більше молодого покоління, аж «не вистачало всім місця спати, і Оксана Косач та Аріадна Драгоманова дістають титули герцогинь де Комор, бо сплять у коморі» [5, с. 23]. Все навколо має свої назви, навіть стежки поділені на «стежу благоразумія», якою обережно спускаються до річки старшій «козину стежку», що стрімко летить униз, для молоді [5, с. 25]. Важливо, що ця дотепна «родинна» лексика, збережена Л. Дражевською, бо саме такі деталі й відтворюють атмосферу людських взаємин у цьому середовищі.

На окрему увагу заслуговує фактологічний матеріал двох останніх частин нарисів, у яких представлено реалії життя Олени Пчілки у 1917 – 1930-х рр. У пореволюційні роки вона жила у Гадячі, редагувала місцеву газету, не залишила й своєї улюбленої справи – літератури для дітей. У 20-ті рр. з «великим успіхом ішли в школах м. Гадячого п'єси для українського дитячого театру: “Кобзареві діти”, “Весняний ранок Тарасовий”, “Казка

Зеленого Гаю”» [5, с. 28]. Юним глядачам її тексти подобалися й «вся молодь міста, починаючи від найменших дітей і кінчаючи учням 8-ої класи гімназії, знала і любила Олену Пчілку» [ДР, с. 28]. Саме ці ескізні штрихи стають цікавим коментарем до історії «Українського дитячого театру» Олени Пчілки, репертуар якого (до сьогодні збереглося 12 п'єс – *Т. Д.-Т.*) видано у 2015 р.[19].

Документальними є й свідчення «про змістовні доповіді про Панаса Мирного і Михайла Драгоманова», виголошені О. П. Косач на засіданнях і літературних вечорах «Гуртка Українознавства Гадяцької Української Шкільної Молоді». Підтвердженням цьому є рукописи письменниці, що зберігаються у Відділі рукописів Інституту літератури НАН України.

На схилі літ довелося О. П. Косач рятуватися від «більшовицької ласки». За сміливі виступи на захист українства її було арештовано у травні 1920 р. і хоча того разу «пощастило» з коротким терміном ув'язнення, все ж довелося назавжди залишити рідну оселю в Гадячі й переїхати «до Могильова до дочки, а пізніше до Києва» [5, с. 29].

Останній київський період життя Олени Пчілки, задокументований Л. Дражевською через частини мемуарних текстів І. Косач-Борисової та Марії Туркало [6]. Зі слів доньки відомо про історію другого арешту О. П. Косач восени 1929 року [5, с. 30]. На особливу увагу заслуговує спогад М. Туркало, бо насправді є чи не єдиним свідченням про останній земний шлях О. П. Косач і її «мовчазні похорони»: «Оповістка в газеті сповнила скорботою серця всього українського громадянства, яке ще лишилося “на волі”. І потягнулися з жалем в грудях “недобитки буржуазного українського націоналізму”, як нас усіх тоді називали, до скромного помешкання на Овруцькій вулиці Лук'янівки, де в маленькій кімнатці, вся вкрита квітами, стояла труна з тілом Ольги Петрівни. В день похорону вся вулиця перед будинком була повна народу. Стиха розмовляли, озираючись навколо, бо серед натовпу напевне є чимало агентів ГПУ. Оглядаючи тих, що зібралися, бачу професора Михайла Грушевського з дружиною, Людмилу Старицьку-Черняхівську з чоловіком та її сестру Оксану Стешенко, а далі Миколу Садовського, Миколу Зерова, Марію Грінченко (*мемуаристка помилилася, бо М. М. Грінченко померла 15 липня 1928 р. – Т. Д.-Т.*)

і багатьох інших знайомих. Усіх нас зібрало і об'єднало тут, біля гробу Олени Пчілки, одне почуття, одна туга. Тихо винесли домовину, поставили на катафалк, і процесія рушила, розтягнувшись на кілька кварталів. Не було духовенства, не було й звичайної тоді оркестри. Всі йшли мовчки. Розпорядники похорону скерували похоронну процесію йти повз Українську Академію Наук. Очевидно, в глибині їх душ ще жевріла надія, що українська культурна установа не може не зреагувати і хоч чим небудь не вшанувати пам'яті одного з піонерів української культурної праці, невтомної діячки і письменниці. Але даремні були ці надії. В Академія Наук тоді вже запанував новий дух. І ніхто там не подумав, що годилося б комусь вийти назустріч процесії і сказати бодай пару хоч і не дуже щирих слів. Будинок Академії стояв мовчазний і не привітний. Поволі процесія проминула його і потягнулася в напрямку до Байкового кладовища. Місце останнього спочинку Ольги Петрівни біліло свіжою глиною поряд з могилою Лесі Українки. Мовчки зняли труну з катафалку. Не грала оркестра, не було промов. Що скажеш? Офіційні промови, дозволені в таких випадках, не передадуть того, що лежить на серці в кожного. Та вони б були образою покійної. Ніхто не наважився порушити урочистість моменту. І ця могильна, абсолютна тиша тільки підкреслила велич цієї хвилини. В ній був протест, німий протест і жаль. Михайло Грушевський, який стояв над самою розритою ямою, нахилився, взяв грудку землі і кинув на труну, стиха промовивши "Хай тобі земля буде легка!". Це був перший і останній звук людського голосу. Мовчки всі підходили до могили, кидали в яму грудку землі і так само мовчки, не дивлячись один на одного, відходили. Вузенькою стежкою потягнулася людська шереха до виходу з кладовища, і незабаром біля свіжонасипаного горбочка залишилась тільки близька родина» [5, с. 31-33].

Свідчення М. Туркало, у подачі Л. Дражевської, певною мірою пояснюють і причини «замовчування» імені «зірки українського відродження – Олени Пчілки». У радянській версії української літератури місця їй не знайшлося, хіба як другорядній авторці чи ще абсурдніше – «суперниці» у творчому змаганні з власною дочкою Лесею Українкою. Спостерігаючи за такими

міркуваннями радянських літературознавців, І. Косач-Борисова з сумом констатувала: «Спогадів, що дали б її правдивий духовний образ, не дозволять подати до друку. Коли вже не можна замовчати зовсім, що Олена Пчілка жила на світі (наприклад, у біографії Лесі Українки), то подається її ім'я з епітетом “буржуазна націоналістка”»[17, с. 173].

Бажання зберегти для нащадків справжній образ Олени Пчілки й спонукало її не лише до написання спогадів про матір, а й до продовження родинної справи – підготовки до друку біографічної праці про Лесю Українку. І тут її доброю помічницею знову стала Л. Дражевська. Спільно вони працюватимуть над знаковим проектом – «Леся Українка. Хронологія життя і творчості» О. Косач-Кривинюк [15]. Як пресовий секретар УВАН, Л. Дражевська була справжнім промоутером видання [7; 8]. Її інтерв'ю та репортажі викликали живий інтерес до книги, яка постала не лише як «найповніша і найправдивіша» біографія Лесі Українки, але, і як символ згуртування українців на чужині, і як джерело культурної пам'яті, завданням якої, за Я. Ассманом, є поєднання минулого з сучасним [1].

Якщо врахувати життєву історію самої Л. Дражевської, то стає очевидним, що свою місію «свідка» і «літописця» вона витримала й виконала вповні. Її праця «Олена Пчілка – зірка українського відродження» вже давно, за аналогією до пісні, втратила авторство і стала «народною». Більше того, нарис Л. Дражевської, як і її інтерв'ю, треба розглядати і як частину «мемуарного тексту» про О. П. Косач.

Література

1. Ассман Я. Культурная память. Письмо, память о прошлом и политическая идентичность в высоких культурах древности. Москва: Языки славянской культуры, 2004. 368 с.

2. Валявко І. Україніка в Бахметевському архіві Колумбійського університету. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://archives.gov.ua/Rus/Archives/Oglyady/SSHA.php>

3. Гумецька А. Кілька слів про Любов Артемівну Дражевську // Вісті УВАН. 2002. Ч. 2. С. 84 – 86. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://sites.ualberta.ca/~spk2/Drazhevskaja/>

4. Доценко Р. «На Україну повернусь...» [про Любов Дразжевську] // Березіль. 2007. № 7 – 8. С. 159 – 165.

5. Дразжевська Л. Олена Пчілка – зірка українського відродження // Визначні жінки України. [Б. м.]: Об'єднання Українських жінок на еміграції, 1950. С. 5 – 33.

6. Дразжевська Л. Пам'яті Марії Туркало // Свобода. 1970, 12 вересня С. 4. Електронний ресурс. Режим доступу: http://ukrweekly.com/archive/pdf2/1970/The_Ukrainian_Weekly_1970-37.pdf

7. Дразжевська Л. Сторіччя з дня народження Лесі Українки започатковано монументальним виданням хронології її життя і творчості // Свобода. 1970, 23 грудня. С. 1 – 3.

8. Дразжевська Л. Сестра Лесі Українки розповідає // Нові дні. 1972, січень. С. 8 – 10.

9. Дразжевська Л. Померла Ізидора Косач-Борисова, сестра Лесі Українки // Свобода. 1980, 15 квітня. С. 1.

10. Дразжевська Л. Харківський університет очима колишніх студентів // Свобода. 1982, 29 квітня. С. 4. (Л. Дразжевська і Ю. Лавріненко перебували в шлюбі впродовж 1929 – 1941 рр. за цей час чоловіка арештовано двічі: вперше – 25 грудня 1933 р. на три з половиною місяці й умовно звільнено із заборону виїжджати з Харкова та працювати в літературі; вдруге – 4 лютого 1935 р. й засуджено на п'ять років ув'язнення у «віддалених лагерьях» Норильлагу. З огляду на місце перебування Ю. Лавріненка, зрозумілим стає й контекст спогадів Л. Дразжевської «Санками з Норильську до Ігарки»: «Я була в Норильську 1937 року. На ділянці, розчищеній від лісотундри, стояло декілька дерев'яних будинків, де жили вільнонаймані і була контора. В брезентових наметах жили тисячі в'язнів, – Норильський Поправно-Трудовий Табір. До Норильську я виїхала в травні 1937 року, щоб працювати як вільнонайманий геолог. Були особисті моменти, що привели мене в Заполяр'я для праці на будівництві, що трималось роботою рабів» Дразжевська Л. Санками з Норильську до Ігарки (З спогадів) // Листи до приятелів. Рік XI. 1963. Кн. 5 – 6. С. 30 – 35).

11. Дразжевська Л. Перші кроки «недостріляних» українців у повоєнній Америці (Очима свідка). Трохи поширений текст доповіді на конференції в Іллінойському університеті «Україна і діаспора» // Український православний календар. 1991. С. 92 – 96. Електронний ресурс. Режим доступу: https://sites.ualberta.ca/~spk2/Drazhevsk/pershi_kroky.htm

12. Дразжевська Л. Перші кроки «недостріляних» українців у повоєнній Америці (Очима свідка) // Слово і Час. 1991. № 10. С. 28 – 34.

13. Дразжевська Л. Осередок УАПЦ в Бавнд-Бруку: Спогади, зустрічі, враження // Віра. 1996. Ч. 2. С. 11 – 13. Електронний ресурс. Режим доступу: https://sites.ualberta.ca/~spk2/Drazhevsk/oseredok_UAPC.htm

14. Дражевська Л. З вікна тюрми і під тюрмою // *Наша віра*. 2003. № 9. Електронний ресурс. Режим доступу: http://nashavira.ukrlife.org/09_2003.html
15. Косач-Кривинюк О. *Леся Українка. Хронологія життя і творчості*. Нью-Йорк: УВАН, 1970. 923 с.
16. Косач Ю. *Пам'яті Олени Пчілки* // *Черлень: поезії*. Львів: Ізмарагд, 1935. 80 с.
17. Лариса Петрівна Косач-Квітка (Леся Українка): *Біографічні матеріали. Спогади. Іконографія* / [автор проекту і вст. ст. Т. Скрипка]. Нью-Йорк – Київ: Факт, 2004. 447 с.
18. Пчілка Олена. *Оповідання. З автобіографією*. Харків : Рух, 1930. С. 5 – 46.
19. Пчілка Олена. *Український дитячий театр* / упоряд., підготовка текстів, передм., текстологічні коментарі Л. П. Мірошниченко. Київ: Веселка, 2015. 439 с.
20. Русова С. *Наші визначні жінки. Вінніпег ; Канада, 1945. 50 с.*
21. Скрипка Т. *Родові гнізда Драгоманових-Косачів: їх устрій та культура*. Київ : Темпора, 2013. 656 с.
22. Старобинский Ж. *Поэзия и знание: История литературы и культуры*. Москва : Языки славянской культуры, 2002. Т. 2. 600 с.
23. Студинський К. *Зустріч Ольги Косачевої з Мелитоном Бучинським 1872 р. До історії єднання Великої України з Галичиною* // *Наша культура: науково-літературний місячник*. 1936. Кн. 2. С. 791 – 797.
24. Тищенко (Сірій) Ю. *З моїх зустрічей: спогади* / упоряд. О. І. Сидоренко, Н. М. Сидоренко // *Пам'ять століть*. 1997. № 6. С. 35–100.

УДК 398.87 : 78 : 787.6/.7 : 821.161.2 (477)

Віолетта Дутчак

доктор мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри музичної україністики,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

ТВОРЧИСТЬ ЛЕСІ УКРАЇНКИ І БАНДУРНЕ МИСТЕЦТВО УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ

У статті пропонується аналіз розвитку бандурного мистецтва діаспори ХХ – початку ХХІ ст. з урахуванням значення постаті й творчості Лесі Українки. Зокрема, виокремлено кобзарський